

Müellif: Ali Himmet Berki

Dergi: İslam, Cilt 3, Sayı 34

Tarih: Ağustos 1956

İslamiyet'te yanlış tefsire maruz kalmış bazı mefhumlar vardır. Bunlar kısmen dini felsefeye, kısmen hak ve tekvin akidesine taalluk eder. Bu mefhumlardan biri de tevekkül mefhumudur. Bazı kimseler Müslümanların gerileme sebeplerinden birinin de tevekkül akidesi olduğunu iddia ederler. Bunlar İslam dininin maksadına vakıf olmayan veya bi'l-iltizam zihinlerde şüphe ve tereddüt uyandırmaya çalışan İslamiyet'in muarızlarıdır, Bir defa merak edip de tevekküle ait ayet ve hadisleri tetkik etseler veya bilenlerden öğrenseler, böyle bir iddiada bulunmaktan belki çekineceklerdir.

Tevekkülün, âtıl ve batıl oturup Allah'tan rızık ve işlerde muvaffakiyet beklemek demek olmadığı bir gûna, şüphe ve tereddüde mahal kalmayacak kadar aşıkardır. Her hükmü insanların menfaat ve ihtiyaçlarına ve hilkat kanunlarına muvafık olan İslam dininde tevekkül mefhumunu iddia olunduğu gibi anlamaya aklen ve mantıken imkan yoktur. Çalışmaktan başka insan için dünya ve ahirette bir şey olmadığını, hiç ölmeyecekmiş gibi çalışıp yarın ölecekmiş gibi Allah'a ibadet etmeyi tavsiye ve talim eden bir dinde, tevekkülün atâlete sebep olması düşünülemez. Bir hadis-i şerifte helal rızık talep etmek her Müslüman üzerine vaciptir. Diğer hadis-i şerifte helal rızık kesb etmek için, yorulup geceleyenler mazharı mağfiret olarak uyurlar. Buyrulmuştur ki atâlet ve tenbelliği taharri ve saî demek olan talep arasında bir münasebet yoktur.

Son asırlarda yer yer Müslümanlarda görülen atâletin menşeiini tevekkül akidesinde değil, başka hususlarda aramak lazımdır. Bunların başında cehalet ve ahlaksızlık yer alır. Fakr-u zaruret gibi ruh ve irade üzerinde müessir ve tahribkâr haller de düşünülebilir ise de bunların menşei dahi cehalettir. Cehalet öyle bir hastalıktır ki, fitrî istidatları felce uğratar, müptela olanları şuurdan, idrakten, fikir ve muhakemeden mahrum kılar. Neticeleri bu kadar vahim olan cehaletin akıbeti tabiatıyla zillet ve sefalettir. Nitekim bugün Asya ve Afrika'da yaşayan muhtelif dinlere mensup insanlar aynı haldedirler. Sebebi yine cehalettir. Tevekkül akidesine ta'n edenler, İslam dünyasının teâli devrindeki medeniyetinden ve tevekkülün bunların terakki ve itilâsına ne için mâni olmadığından bahsetmezler. Ya bu

devirler hakkında malumat sahibi değildirler veya bilmezden gelirler. Aynı dünyanın mensupları olan Emeviler ve Abbasilerin, Endülüsler, Selçukîler ve Osmanlılar dinlerine şuurla yapıştıkları, İslamiyet'e mantıkla sarıldıkları devirlerde eriştikleri medeniyet seviyesi muasırlarının medeniyetinden çok üstündü. Dünya tarihi tetkik edilince bu cihet derhal anlaşılır. Tevekkülleri ilim, ve irfan, fen ve san'at sahalarında onların terakki ve itilâlarına mâni olmamıştır. Çünkü tevekkül, atâlet demek değil, esbabına tevessülünden sonra Allah'a dayanıp güvenmek demektir. Neticelerin sebepleriyle mevcudiyetleri değişmeyen sünnet-i ilahiye (adet-i ilahiye) muktezasından ise de sebebi de ve bunun tabi olduğu şartları da halk eden Allah'tır. Yalnız kulun bu sebeplere tevessül etmesi ve kendisinde halk olunan kuvvetleri harekete getirmesi lazımdır. Cenab-ı Hak Kur'an'ı Kerim'inde habib-i zîşanına "Müşavere et, ondan sonra azm eylediğinde Allah'a tevekkül eyle" buyurmuştur. Azim, saî ve ihtimami tazammun eder. Bir insanın mücehhez olduğu kuvvetleri harekete getirmeyip de Allah'tan rızık ve muvaffakiyet beklemesi İslam dininin red ve takbih eylediği atâletin ta kendisidir.

Şu hadis-i şerifle de tevekkülün ne demek olduğu apaçık anlatılmaktadır. Eshab-ı Kiram'dan bir zat Resul-i Ekrem'e Allah'a tevekkül ederek devemi başı boş bıraktım demesi üzerine, Hazreti Resul-i Ekrem; "Evvela bağla ondan sonra tevekkül et" buyurmuş ve bununla ümmetine muhafaza ve tedbirlerde kusur edilmemesini tavsiye ve emreylemiştir. "Kuşlar sabahleyin yuvalarından aç kalkar ve akşam tok dönerler." Mealinde olan hadis-i şerifte de yaşamak ve muvaffak olmak için saî ve gayretin lüzumuna işaret vardır. Kuşların yuvalarından aç kalkıp akşam tok olarak dönmeleri, tehlikeler içinde kırları, bayırları bağ ve bahçeleri dolaşıp yorulmaları semeresidir. Yoksa onlar her gün etrafa koşup dolaşmasalar aç kalır ve nihayet helak olurlardı. Görülüyor ki, şuur ve idrakten mahrum olan hayvanlar bile saî ve gayretle maişetlerini temin edebilmektedirler.

Son olarak kayd edelim ki, Hazret-i Nebi-i Zîşanın hayat safhaları göz önüne getirilirse tevekkülün ne demek olduğu hususunda başka delil aramaya ihtiyaç kalmaz. Gerek hususi işlerinde gerekse vazife-i risaleti îfâda mübarek hayatları baştan sonuna kadar saî, mücadele ve bin türlü meşakkatle geçmiştir. Tevekkülü atâlet ve miskinlik manasına alan bir dinin mübeşşiri bu kadar faal ve gayyûr olamazdı.

Hazırlayan : Süleyman Arif Aslan

